

Cronica Externă

Situația în Franța

Au trecut mai bine de doi ani, decînd Ministerul Clémenceau conduce destinele Franței. Astă iarnă s'a putut observa oarecare enervare a majorității, împotriva lui. S'au dat chiar mai multe asalturi pentru a-l răsturna, dar ele au fost respinse, și astăzi, în ajunul alegerilor municipale, el se înfățișează țării mai puternic decît oricînd.

Cărui fapt se datorește această situație atît de bună? Reformelor cu care Ministerul Clémenceau a înzestrat democrația franceză? Desigur că nu. Ministerul Clémenceau la constituirea lui s'a înfățișat cu un bogat program de reforme, printre care cele mai însemnate erau: reforma administrativă, impozitul pe venit, asigurarea lucrătorilor, reforma consiliilor de războiu, răscumpărarea căilor ferate, naționalizarea minelor și separațiunea bisericilor de stat. Unele, ca separațiunea bisericii de stat, a fost moștenită de d. Clémenceau, așa că el a trebuit, mai ales sub presiunea evenimentelor, s'o realizeze. Ce e drept, a realizat-o cu foarte mult tact și cu o mare pricepere, ajutat fiind, de d. Briand. Dar în sfîrșit n-a avut meritul de a fi fost inițiatorul, ci numai unul din continuatorii ei abili. Altele, ca reforma administrativă, au fost pur și simplu înmormîntată în cartoanele ministerului de interne; iar altele, ca impozitul pe venit, ca răscumpărarea căilor ferate și ca asigurarea lucrătorilor, întîrzie prin secțiunile Camerii sau ale Senatului, fără să reușească a se transforma în legi. Atunci care să fie cauza menținerii la putere a guvernului Clémenceau? Dacă n'a avut succese înăuntru, să fie oare izbînzile lui din afară, care i-au dat autoritatea de care el se bucură astăzi? Nici măcar atîta. De doi ani decînd d. Pichon conduce politica externă a republicii franceze, situația Franței, în lume, a rămas aceeași. Alianțele și amicițiile ei nu s'au schimbat și nici nu s'au înmulțit. Dacă pe ici pe colo, cu unele puteri, legăturile de intimitate au slăbit puțin, cu altele s'au restrîns. Dar, în schimb, Franța a avut să lupte în Maroc cu greutățile din zi în zi crescînde ale unei situațiuni foarte delicate, care i-a pricinuit pînă acum pierderea multor vieți și numeroase sacrificii bănești. Prin urmare nici de aci ministerul d-lui Clémenceau nu a putut să împrumute puterea pe care o are.

Cauzele trebuiesc căutate în afară de guvern. Ele se găesc, pe deoparte, în atitudinea majorității parlamentare și pe de altă parte în starea de spirit a opiniei publice franceze.

În precedentul parlament, la sfârșitul legislaturii, în urma politicii d-lui Combes, majoritatea ajunsese să fie condusă de extrema stângă. D. Jaurès era arbitrul suprem al parlamentului. D. Clémenceau n-a înțeles însă să ocîrmuiască în aceste condițiuni și încă din primele zile el a rupt legăturile cu socialiștii. Cea dintăiu luptă pe care a dat-o în Cameră a fost faimosul său duel oratoric cu d. Jaurès, în care el a tras o linie de despărțire foarte lămurită între partidele din stînga și între fracțiunile socialiste. Această atitudine n-a putut împedeca pe socialiști ca, în toate reformele cu caracter înaintat, să voteze alături cu d. Clémenceau, dar ea a avut darul de a-i asigura sprijinul progresiștilor de cîteori d. Clémenceau a voit să ferească politica lui de unele exagerări sau să-i imprime un caracter mai moderat. Și astfel d. Clémenceau a găsit formula unui echilibru parlamentar foarte prețios mai cu samă într-o țară care a cunoscut prea mult vicesitudinile variațiunilor parlamentare. Nu e vorba, mulți radicali învinuesc pe d. Clémenceau pentru aceasta. Ei susțin că sprijinul progresiștilor a compromis adevăratele interese ale democrației, că a introdus în politica guvernului o notă reacționară, pe cînd tocmai datoria d-lui Clémenceau era să ferească cauza democrației de orice amestec, de orice apropiere cu reacționarismul. D. Combes la Senat și d. Camille Pelletan la Cameră sînt în fruntea acestui curent de nemulțumiri, care a provocat astă iarnă mai multe plăceri d-lui Clémenceau și colegilor săi din minister, dară care nu le au putut zdruncina situația lor, fiindcă d. Clémenceau putea să spue oricînd Camerei și Senatului, precum a și spus-o în ultimul său răspuns cătră d. Jaurès, că desfide să i se arăte o lege care să nu fi fost însuflețită de cel mai sincer și de cel mai curat democratism, și că în definitiv nici el nici nimeni altul nu poate împedeca pe progresiști ca, între două formule democratice, una mai puțin înaintată a lui, și alta mai înaintată a socialiștilor, ei să prefere pe a lui. Acest lucru, nu e numai firesc, el este chiar de dorit, în situația actuală a Franței, fiindcă silește pe progresiștii, care au avut privirile lor atîta vreme întoarse spre dreapta, să se apropie iarăși de stînga, și să se convertească astfel, încetul cu încetul, la o politică, pe care până eri o combăteau cu înverșunare. În sfârșit majoritatea înțelege prea bine, că, precum d. Clémenceau o spunea tot în ultimul său discurs, situația parlamentară e astfel încît numai trei feluri de guverne sînt azi posibile în Franța: sau un guvern care ar urma identic politica d-lui Clémenceau, și atunci, de ce să-l răstorni, căci nimeni nu poate reprezenta mai bine o stare politică decît el; sau un guvern, mai puțin înaintat decît al d-lui Clémenceau, ori Camera aceasta e prea democratică, pentru a dori vreodată un guvern, care ar căuta să reîntoarcă Franța de pe calea radicalismului; sau un guvern mai înaintat, un guvern „de bons garçons”, cum l'a numit d. Clémenceau cu atîta

spirit, al cărui șef nominal ar fi un d. Combes sau Pellelan, dar al cărui conducător efectiv ar fi iarăși d. Jaurès. Ori de un asemenea guvern parlamentul se teme, fiindcă știe că Franța nu-l vrea, și că n'ar putea decît, prin mișcarea de reacțiune ce ar provoca de pretutindeni, să întîrzie realizarea adevăratului ideal democratic.

Dacă din cauza situațiunii de azi, majoritatea sprijină guvernul Clémenceau ca fiind singurul ce poate conduce republica franceză, acest guvern este sprijinit și mai puternic încă de cătră opinia publică. După sforțările mari, vin întotdeauna epocile de stagnațiune; după avînturile prea îndrăznețe, e firesc să urmeze oarecare șovăeli și oarecare sfială. Aceasta se întîmplă în momentul de față și cu mentalitatea franceză. După politica înaintată și reformele îndrăznețe săvîrșite de Franceji dela ministerul Waldeck Rousseau încoace, trebuia să vie o fază de lîncezeală, care singură ar fi putut să explice îndeajuns tendința Franței de a reintra într'o epocă de activitate mai restrînsă și mai adevărată. Dar s'a întîmplat ceva care a mărit încă această firească tendință. Politica înaintată a luat în Franța, în domeniul economic și în cel politic, două forme noi, necunoscute în trecut, două forme care depășeau chiar limitele socialismului clasic: sindicalismul și antimilitarismul.

Sindicalismul, reprezentînd cea mai puternică tentativă de organizare a maselor lucrătorilor cunoscută pînă azi, a rupt cadrul restrîns al organizațiunii socialiste de partid și s'a ridicat ca o forță adeseaori protivnică socialismului și în orice caz ca o forță mai periculoasă decît socialismul pentru organizarea socială modernă, fiindcă este de o aplicațiune imediată. Iar antimilitarismul este o formulă extremă a internaționalismului, deasemenea mai îngrijitoare decît dînsul, fiindcă e mai concretă, și fiindcă seduce masele făgăduindu-le dezlegarea de o datorie grea, datoria serviciului militar.

Aceste două teorii extreme au speriat chiar spiritele înaintate, care s'au temut ca nu cumva urmîndu-le să nu alunece într'o lume cu totul străină, de aceia pe care o făuriseră în visurile lor. Socialiștii însă în parte, dacă nu în întregime, au alunecat pe acest povîrniș, au împărtășit și sindicalismul și antimilitarismul, și au pierdut astfel încrederea opiniei publice, care, cuprinsă de oarecare spaimă, a alergat în jurul d-lui Clémenceau, care știuse dela început să combată cu înverșunare aceste teorii.

Așa fiind, ce mai putea să zdruncine situația ministerului Clémenceau și să legitimizeze înlocuirea sa printr'o altă combinațiune radicală? Numai două lucruri, și anume: întăi, ca d. Clémenceau să nu fi știut să pătrundă cu destul tact linia de purtare ce și-a tras-o în parlament, și să nu se fi priceput a evolua printre greutățile, ce la un moment dat diferitele grupuri parlamentare ar fi putut să i le provoace, și al doilea ca el să nu fi știut să solidarizeze în destul ministerul său, cu lupta în potriva formelor celor mai exagerate ale politicii democratice de azi.

Aceste daruri însă nu îi lipseau d-lui Clémenceau, din potrivă el

le stăpînea într'o măsură, în care nici un alt om politic din Franța nu le stăpînea. Nimănui nu îi era mai ușor decît d-lui Clémenceau să păstreze linia de purtare ce și-a tras-o în parlament, fiindcă el a fost toată viața lui pe linia de despărțire dintre radicalism și socialism. El a fost în totdeauna democratul cel mai înaintat, și în totdeauna vrăjmașul cei mai hotărît al socialismului. Pentru oameni politici, ca d. Combes de pildă, care au plecat dela clericalism și au evoluat spre ideile înaintate, e greu să nu treacă peste această linie de despărțire. În focul entuziasmului, li se întimplă adesea să calce pragul socialismului. Este de asemenea greu pentru oamenii care au fost în totdeauna democrați, dar care n'au fost niciodată prea înaintați, ca pentru d. Poincaré de pildă, ca reacționarismul să nu exercite cîteodată asupra spiritului lor seducțiuni neașteptate. Cu d. Clémenceau, care a stat pe loc toată viața lui, asemeni fluctuațiuni înainte sau înapoi nu sînt însă posibile. Afară de aceasta nu trebuie uitat că d. Clémenceau nu este numai un politician, el este și un teoretician politic. Multă vreme el n'a fost chiar decît un teoretician, și atît de mult un teoretician, încît, în ziua în care i s'a încredințat conducerea unui minister, aproape toată lumea se îndoia că va putea fi un om de guvernămînt, și a fost desigur pentru toți o surprindere de a constata că în d. Clémenceau omul de guvernămînt e tot atît de distins pe cît teoreticianul era de strălucit. Bine-înțeles că fiind un teoretician, nimeni nu putea mai bine decît el lămurî opiniei publice care sînt marginile până la care democrația nesocialistă înțelege să se întindă, sau să explice cauzele doctrinare ale slăbiciunii socialiștilor. În acest rol un om cu cunoștinți mai puțin întinse nu ar fi putut să se menție cu ușurința cu care d. Clémenceau se menține într'o situație care, orice s'ar zice, este prin însăși natura ei o situație foarte delicată. Tot astfel, pentru a evolua cu succes printre toate grupurile din majoritate și din afară de majoritate și a înlătura loviturile lor, se cereau trei calități: o mare autoritate politică, o mare experiență parlamentară și un mare talent oratoric.

O mare autoritate—afară de d. Brisson—nici un alt republican nu avea, dela moartea lui Waldeck Rousseau, autoritatea d-lui Clémenceau. D. Clémenceau e unul din cei mai vechi, și din cei mai statornici republicani, e unul din puținii republicani astăzi în viață, care au contribuit la întronarea regimului republican în Franța și la organizarea lui.

O mare experiență parlamentară.—Dacă în privința autorității d. Brisson se mai putea măsura cu d. Clémenceau și poate îl întrecea în privința experienței parlamentare, nimeni desigur nu i se poate asemui. El nu are numai o viață parlamentară de mai multe decenii, dar el e și vestitul răsturnător de ministere, singurul om din vremurile moderne care prin puterea cuvîntului a răsturnat guvernele unui mare popor, de cîte ori i-a plăcut.

Un mare talent oratoric. Cine nu știe cu ce dar admirabil de vorbă natura a în zestrat pe d. Clémenceau, și cine îndoindu-se nu ar fi găsit în discursurile ce le a rostit, de cînd e președinte al consiliului de miniștri, dovada neîndoelnică a acestui talent fără seamăn.

Iar ca să se solidarizeze cu lupta în potruva antimilitarismului și antisindicalismului, iarăși nimeni nu era mai indicat decît d. Clémenceau. În lupta în potruva sindicalismului, nimeni nu putea mai bine decît d. Clémenceau să fie la largul său, pentru a scoate la iveală greșelile socialismului, și a pune pe socialiști în contradicție cu ei însăși. Lupta în potruva militarismului se descompunea în lupta în potruva concepției și în proslăvirea ideii de patrie. Pentru a combate concepția, teoreticianul Clémenceau trebuia să fie neîntrecut prin cunoștințele sale. Pentru proslăvirea ideii de patrie, oratorul Clémenceau trebuia să fie strălucit. Și de fapt el a și găsit în vasta sa cultură, în cutele variate ale nemărginitului său talent, tot ce trebuia și teoreticianului și oratorului.

Totuși poate că situația ministerului Clémenceau ar fi fost mai puțin bună, dacă d. Clémenceau n'ar fi știut să prindă o altă caracteristică a evoluțiunii prin care Franța trece. Franța a ajuns în faza evoluțiunii sale, în care a rupt ultimele legături cu trecutul, și în care s'a avîntat pe deplin pe marea necunoscută încă a democrației moderne. Ce va fi această democrație, cum se va cristaliza noianul de idei ce o frămîntă, în forma căror organizațiuni sociale se va întrupa, nu se poate ști. Timpul singur va desăvîrși această operă. Mulți, lipsiți de simțul realității, așteaptă dela fapta omului îndeplinirea visurilor ce îi călăuzesc și n'au înțelepciunea se înțeleagă, că vremea singură poate clădi ceia ce mintea lor abea întrezărește. D. Clémenceau din scepticism are mai mare încredere în acțiunea lentă a timpului decît în puterile lui, și preferă să lase vremii să săvîrșască cu fârie ceia ce slabele sale mîni n'ar putea ridica decît vremelnice.

Masele, care percep transformările sociale mai mult decît le pricep, care au intuiția lor nelămurită dar sigură, simt că d. Clémenceau are dreptate și sînt atrase fără să vree cătră scepticismul său, fiindcă recunosc într'nsul începutul adevăratei înțelepciuni.

Azi democrația franceză se poate statornici mai puțin prin acte precise de guvernămînt decît prin mentalitatea cu care se rezolvă incidente zilnice și prin pătrunderea cu care se știe să se extragă din diversitatea manifestațiunilor de organizare democratică, principiile fundamentale ale lumii de mîne. Orice politică de precipitare sau de neastîmpăr, ar fi o politică care ar întîrzia izbînda marelui organizațiuni democratice, și care ar fi osîndită peirii, ca tot ce izvorăște din credința omului în atotputernicia lui.

I. G. Duca